

Tetiana Poltavska,

Head of the Department of Information and Resource Provision,
senior lecturer of the Department of Philosophy of Education
of Odessa Regional Academy of In-Service Education,
Odessa, Ukraine

Valentina Meleshko,

Methodologist of the Department of Information and Resource Provision,
senior lecturer of the Department of Philosophy of Education
of Odessa Regional Academy of In-Service Education,
Odessa, Ukraine

FORMING CIVIC CONSCIOUSNESS OF STUDENTS THROUGH LIBRARY WORK IN THE CONTEXT OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION

Abstract. This article reviews national-patriotic education for school youth in libraries of educational institutions in the Odesa region. It includes an analysis of library activities within the framework of the All-Ukrainian School Libraries Month during martial law, and provides a list of useful informational resources that will facilitate effective national-patriotic education in educational institutions of the Odesa region.

Keywords: national-patriotic education, innovative and traditional forms of work, library staff, All-Ukrainian School Libraries Month, informational and resource support.

Дата надходження до редакції 23.01.2024

© Полтавська Т. М., Мелешко В. В., 2024

УДК 37.014.6:005.6(045)

[https://doi.org/10.61339/2786-6947.2024.1\(5\).315582](https://doi.org/10.61339/2786-6947.2024.1(5).315582)

Сараєва Ірина Володимирівна,

доктор філософії,
завідувачка кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна

ladybug82@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0001-7753-1836>

ЯКІСТЬ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

Анотація. Найважливішим фактором успішного і сталого розвитку в сучасному світі, що йде шляхом глобалізації є здатність швидко адаптуватися до умов міжнародної конкуренції. Тому, одним із пріоритетів освітньої політики в Україні є забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності. Якість освіти як соціальна категорія визначає результативність і стан освітнього процесу в суспільстві, його відповідність очікуванням і потребам суспільства в різних соціальних групах має суттєвий вплив на розвиток і формування компетенцій особистості в громадянському суспільстві та професійній сфері.

Якість стає однією з головних цілей розвитку освіти в нашій країні на сучасному етапі. Кожна наступна реформа освіти ставить на меті підвищення якості освіти і вбачає її як кінцевий результат, починаючи з нульової ланки. Тому, у сучасних наукових та термінологічних джерелах широко інтерпретується поняття «якість освіти», яке розглядається з погляду філософії, соціології, педагогіки і залишається дискусійним питанням багатьох учених, педагогів, методистів і практиків. В процесі інтенсивного пошуку щодо з'ясування сутності поняття «якість освіти», постало й інше питання, що стосується тих чи тих аспектів цього поняття, а саме: визначення саме тієї ролі якості, що має суттєвий вплив на забезпечення якості освіти. У статті розкрито основні дефініції дослідження «освіта», «якість», «якість освіти», основні концептуальні підходи. Охарактеризовано критерії якості та чинники впливу на якість освіти загалом. На підставі аналізу досліджень учених (А. Богуш, В. Зайчук, О. Іванова, В. Кремень, Н. Кропотова, В. Ніколаєвський, О. Остапчук, О. Савченко, З. Сейдаметова, В. Темненко) узагальнено та позиціоновано власне бачення поняття феномену «якість освіти» як сукупність певних критеріїв і показників, що визначають рівень організації освітнього процесу та результату відповідно до вимог чинного законодавства та міжнародних стандартів якості.

Ключові слова: критерії, освіта, підходи, принципи, якість, якість освіти

Постановка проблеми. Зміни, що відбулися в Україні протягом останнього десятиріччя та орієнтири країни на входження в Європейський освітній простір націлили науковців та державні освітні установи на вдосконалення та модернізацію системи освіти країни і підвищення її якості на всіх рівнях. Отже, було розпочато активну системну роботу для визначення освітніх проблем та знаходження рішень щодо вдосконалення освітнього процесу на всіх її етапах та рівнях. Рушійною силою освітнього процесу, кожної з її ланок, були і залишаються досвідчені, прагматичні і конкурентноспроможні, компромісні, консенсусні фахівці, на розвиток яких неодмінно впливає освіта, яка повинна бути «...сучасною та відповідати найкращим стандартам якості» [Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, 2016: 4]. За таких умов неодмінно потрібно враховувати тенденції розвитку сучасної цивілізації, які полягають у посиленні процесу глобалізації економіки, взаємозв'язку й взаємозалежності держав світу, збільшення можливостей для розвитку і самореалізації особистості у світі [Кремень, 2005: 16]. Відповідно до вимог чинного законодавства та міжнародних стандартів якості освіти в Україні вже запроваджено сучасні моделі управління якістю освіти для підвищення рівня якості освітніх послуг та конкурентноспроможності на ринку праці, проте дослідження в цьому напрямку ще тривають.

Аналіз останніх досліджень. Філософський, освітянський, педагогічний, суспільно-економічний аспекти освітнього процесу досліджували такі учені, як: В. Андрущенко, В. Астахова, К. Астахова, А. Богуш, Л. Горбунова, М. Згуровський, К. Корсак, В. Кремень, К. Крутій, М. Култаєва, Л. Лохвицька, М. Лукашевич, В. Лутай, І. Надольний, В. Ткаченко, М. Михальченко, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, І. Предборська, О. Савченко, М. Степко, Т. Степанова та інші.

Виклад основного матеріалу. Сучасне майбутнє України залежить від суспільства, яке враховуючи національні інтереси держави здатне генерувати та продукувати ідеї, що допоможуть підвищити соціально-економічний, культурний та науковий рівень країни. Це досвідчені фахівці, майстри (ні) своєї справи, провідні експерти, знавці, науковці і практики, які постійно навчаються та вдосконалюють свої навички протягом всього життя. Тому, в нормативно-правових актах «освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентноспроможності держави на міжнародній арені» [Національна доктрина розвитку освіти, 2002]. Тож, актуальним є і залишається на майбутнє завдання сучасної політики забезпечити доступну якісну освіту протягом життя для всіх громадян і утвердити її національність на державному рівні.

Мета статті – розкрити сутність поняття «якість освіти», її концептуальні підходи крізь призму наукового погляду та термінологічних джерел.

Так, у великому тлумачному словнику представлено кілька визначень поняття «якість», серед яких, якнайкраще розкриває зміст поняття саме таке тлумачення: «сукупність характеристик продукції або послуг щодо її здатності задовольнити встановлені та передбачені норми» [Бусел, 2005: 1647].

Вчення про якість, як зазначається в Енциклопедії освіти, започаткувалося саме з квалітавізму Аристотеля, який «здійснив системні дослідження природи якості, виконав першу класифікацію якості, сформулював принцип цілісності (незвідність якості цілого до якостей його частин) і уявлення про ієрархічну структуру якості матеріальних об'єктів» [Енциклопедія освіти, 2021: 437]. Аристотель уважав, що якість має дуалістичний характер, який виражається у вигляді об'єктивної якості (якість речей самих по собі), як об'єкт пізнання, вивчення, дослідження та оцінювальна якість (якість речей відповідно до суб'єкта, який оцінює), як об'єкт оцінки та практичної дії (цінніснопрактична категорія) [Філософія освіти, 2021]. Послідовник Аристотеля, Гегель, характеризував якість як специфічну категорію, що було зумовлено розумінням якості не як категорії мислення, а як категорії чуттєвого пізнання. Відповідно до цього розуміння, німецький філософ протиставляв якість та кількість у конкретно-чуттєвій та абстрактно-чуттєвій визначеності [Філософія освіти, 2021].

Г. Кільова позиціонує власне розуміння поняття «якість» як філософську категорію, що виражає сукупність істотних ознак і особливостей, які відрізняють один предмет або явище від інших і надають йому визначеності [Кільова, 2012: 23]. На думку вченої, якість предмета або явища виступає як одне ціле, нерозривне, «...тому поняття якості пов'язане з буттям предмета», бо існуючи сам собою предмет, не може втратити свою якість [Кільова, 2012: 23].

Сьогодні категорію «якість» дедалі більше розглядають в освітній галузі як набір певних властивостей, які характеризують об'єкт дослідження та виокремлюють його з-поміж інших за наявності певних відмінностей.

Щодо поняття «освіта», то його, із філософського погляду, представлено як духовний образ людини, формування якого відбувається під впливом моральних та духовних цінностей, які виступають складниками її культурного кола. Водночас освіта – процес формування особистості людини, головним

чинником якого є сукупність знань з особистісними якостями і вміння самостійно ними керувати [Словник-довідник, 2018:38].

Енциклопедія освіти більш глибоко розкриває зміст поняття «освіта», як педагогічну категорію, що має цілісну, поліфункціональну та полісмыслову структуру та реалізує виконання людинотворчої, технологічної та гуманістичної функцій [Енциклопедія освіти, 2008: 614]. О. Шапран вирізняє кілька підходів до тлумачення поняття «освіта», серед яких: «сутнісна характеристика етносу, суспільства, людської цивілізації, способів їх самозбереження і розвитку; процес, єдність навчання виховання, розвитку, саморозвитку особистості; соціокультурний інститут, який сприяє економічному, культурному функціонуванню і вдосконаленню суспільства з допомогою спеціально організованої цілеспрямованої соціалізації, виражений у системі, що включає освітні установи, органи управління, освітні стандарти, що забезпечують їх функціонування і розвиток; результат, тобто рівень загальної культури і освіченості підростаючого покоління, засвоєння духовного й матеріального потенціалу, який був накопичений у процесі еволюційного розвитку» [Сучасний психолого-педагогічний словник, 2016: 272]. У національному освітньому глосарії організована та послідовна комунікація є стрижнем поняття «освіта», оскільки відповідна комунікація формується заради навченості, яка розглядається як взаємодія між певною кількістю осіб, що пов'язана з передаванням інформації [Національний освітній глосарій, 2011].

У словнику-довіднику представлено широке визначення змісту освіти, як «система знань про природу, суспільство, мислення, техніку, способи діяльності, засвоєння яких забезпечує формування у свідомості дітей правильної діалектико-матеріалістичної картини світу, озброєє правильним підходом до пізнавальної та практичної діяльності» [Дошкільна освіта: словник-довідник, 2010:176]. Також, ученою окреслено принципи, на яких ґрунтується освіта, пріоритетні напрями освіти і мету освіти, яка полягає у всебічному розвитку людини як особистості, її талантів, розумових, фізичних здібностей; виховання високих моральних якостей; формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору; збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня; забезпечення кваліфікованими фахівцями [Дошкільна освіта: словник-довідник, 2010:176].

Як зауважує С. Гончаренко, саме освіта є істинним духовним обличчям людини, «...яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини» [Гончаренко, 1997: 241]. До того ж, учений наголошував на тому, що головним аспектом освіти виступає поєднання знань з особистісними якостями, вміння самостійно застосовувати їх у реальному житті [Гончаренко, 1997: 241].

У дослідженні інноваційних аспектів освіти і науки в Україні В. Кремень вважає, що одним із способів входження людини у світ науки та культури, який є найоптимальнішим і найінтенсивнішим, є саме освіта, під час здобуття якої, людина засвоює культурні цінності [Кремень, 2005: 53]. Вчений зазначав, що зміст освіти запозичується та безперервно збагачується через пізнання культурної спадщини різних країн і народів, «... із різних галузей науки, яка постійно розвивається, а також із життя та практики людини» [Кремень, 2005: 54]. Отже, зміст освіти, на думку В. Кременя, обмежуються стандартами регіону, країни, всього світу і відповідно до цього має бути врахований характер взаємодії людини з культурними цінностями, мірою і ступенем їх засвоєння і створення [Кремень, 2005: 54]. Також, учений акцентує на тому, що саме освіта є тим чинником, на який не впливають соціально-політичні умови та періоди реформ, бо саме освіта «...є стабілізуючим чинником між новими соціальними уявленнями та ідеалами попередніх поколінь, які знайшли своє втілення в історичній традиції» [Кремень, 2005: 54]. Щодо функцій освіти, В. Кремень розглядає соціальну функцію освіти та характеризує її із двох позицій: перша – підготовка покоління до самостійного життя, друга – створення засад майбутнього суспільства та формування образу людини у перспективі. Отже, у власному баченні вченого передання та реалізація базових культурних цінностей та цілей розвитку суспільства відбувається завдяки освіті, яка виступає, в цьому випадку, соціальним інститутом [Кремень, 2005: 56].

Отже, із вищевикладеного, можемо зазначити, що сформована, освічена особистість, яка може реалізувати увесь свій творчий потенціал і спрямувати його на досягнення результату в будь-якій сфері діяльності, є ключовою фігурою у становленні та розвитку нашої держави. Необхідною умовою для розвитку людини і становлення її як особистості є надання закладами освіти України якісних освітніх послуг. Тому в умовах модернізації та входження України в Європейський освітній простір проблема якості освіти на всіх її рівнях залишається і є актуальною як для науковців, так і практиків. Розглянемо детальніше сутність поняття «якість освіти» аналізуючи різні підходи до його тлумачення.

Методологічні проблеми якості освіти розглядали такі вчені, як: В. Зайчук, Ю. Зінковський, В. Кремень, О. Локшина, О. Ляшенко, В. Огнев'юк, О. Савченко, М. Слюсаревський. Якість освіти як соціально-педагогічну категорію було розкрито у працях таких учених, як: В. Александрова, М. Головка, З. Донець, О. Іванової, Г. Кравченко, К. Корсак, О. Овчарук, О. Остапчук, Г. Щекатунової.

Визначення поняття «якість освіти» у словнику-довіднику представлено як «характеристику освітнього процесу та його результатів, що виражає міру їхньої відповідності поширеним у суспільстві уявленням про те, яким має бути освітній процес і якій меті він має служити, виражається в системі показників (нормативів) ЗУН, норм ціннісно-емоційного ставлення до світу й один одного» [Дошкільна освіта: словник-довідник, 2010:294]. Також зазначено, що якість освіти «відображає ступінь задоволення очікувань різних учасників освітнього процесу від освітніх послуг, що надаються закладом освіти і ступінь досягнення висунутих перед освітою мети й завдань» [Дошкільна освіта: словник-довідник, 2010:294].

Натомість в Енциклопедії освіти звернено увагу на те, що вивчення якості освіти, як комплексного поняття, відбувається в «...межах квалітології – триєдиної науки», до складу якої входять саме такі: теорія якості, теорія оцінки якості (кваліметрія) і теорія управління якістю. Тобто кожна з цих складників спрямована на різнобічну оцінку будь-якої системи освіти за зовнішніми і внутрішніми її параметрами за допомогою власного набору критеріїв і показників [Енциклопедія освіти, 2008: 1017]. Представлено два основні підходи щодо визначення сутності якості освіти, такі як: перший – нормований підхід, який розкриває сутність якості освіти через «...задоволення потреб та досягнення певних норм, стандартів, цілей (особистості, суспільства, держави)»; другий підхід – управлінський – розглядає якість освіти через призму сучасної теорії й практики управління якістю [Енциклопедія освіти, 2008: 1018].

Зауважимо, поняття «якість освіти» у наукових джерелах трактується по-різному, що дає можливість представити власне бачення вчених щодо його сутності.

Розглядаючи якість освіти в контексті цивілізаційних змін, В. Кремень акцентує на усвідомленні сутності якісної освіти в умовах сучасності, яка полягає у ґрунтовних змінах функцій освітнього процесу будь-якого закладу освіти [Проблеми якості освіти, 2007: 7]. Освіта супроводжує людину впродовж життя, спрямовуючи на реалізацію певних завдань та готуючи до конкурентноспроможної життєдіяльності, тому, як зауважує вчений, потрібне оновлення «...сучасного типу освіти із адекватним розумінням якості» [Проблеми якості освіти, 2007: 7]. В. Кремень, пропонує дотримуватись певних принципів, які допоможуть в оновленні сучасного типу освіти, а саме: формування інноваційної особистості, яка спрямує нашу країну до інноваційного типу розвитку; демократизація суспільства, головним чинником якого виступає самодостатня особистість; принцип дитиноцентризму на всіх етапах освітньої діяльності – від дошкілля до університету; підготовка глобалістичної людини, яка здатна жити і ефективно діяти в глобальному середовищі; формування системи цінностей особистості [Проблеми якості освіти, 2007: 13].

Так, А. Богуш визначає якість освіти як «комплексну (загальну) характеристику освітнього процесу та його результату, (розвиненості дітей) ступінь відповідності меті й завданням певної галузі суспільства» [Богуш, 2022: 9]. Вчена зауважує, що знання, вміння, навички, набуті компетенції і компетентності, ціннісне ставлення особистості в соціальному і предметному довіллі, ступінь досягнення мети і змісту освіти, ступінь задоволення усіх учасників освітнього процесу здобутими результатами є нормативними показниками якості освіти [Богуш, 2022: 9].

У свою чергу, О. Савченко зазначає, що «якість освіти – похідна від її цілей і завдань» [Проблеми якості освіти, 2007: 17], методологічну основу якої складають принципи, такі як: цілепокладання (ієрархія цілей, педагогічна конкретизація, інструментальність); моделювання процесу досягнення визначеної мети; системних підхід (у відборі характеристик якості; систематизації чинників впливу на шкільному, регіональному, державному рівнях); вимірюваність результату (відповідно нормативним вимогам, соціальним і особистісним очікуванням) [Проблеми якості освіти, 2007: 17].

В. Зайчук, спираючись на вимоги міжнародного стандарту якості формулює визначення поняття «якість освіти» як «поєднання властивостей і характеристик освітнього процесу або його результату, які спроможні задовольняти освітні потреби всіх суб'єктів освітнього процесу» [Проблеми якості освіти, 2007: 23]. Висвітлюючи теоретичні і практичні аспекти проблеми якості освіти, В. Зайчук аналізує дослідження В. Ніколаєвського, який, у свою чергу окреслив основні чинники, що забезпечують якість освіти, а саме: професіональна підготовка викладачів, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність, тощо); навчально-методичне забезпечення освітнього процесу (навчальні посібники, методичні розробки та ін.); наявність системи контролю й оцінки викладання, рівня знань учнів та студентів, адекватної сучасним вимогам; застосування в освітньо-виховному процесі сучасних освітніх технологій (активних методів навчання, ТЗН, інтернет-технологій та ін.); залучення викладачів і студентів до науково-дослідницької діяльності; відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам; контакти з провідними закордонними фахівцями; належне матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу; забезпечення науковою літературою, що відповідає сучасним вимогам; використання матеріалів соціологічних досліджень; спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця; стимулювання самостійної роботи студентів [Проблеми якості освіти, 2007: 23]. Відповідно до цього переліку В. Зайчук пропонує додати ще один важливий елемент такий, як соціальне партнерство між

усіма галузями, державними органами влади, населенням країни, громадськими організаціями та об'єднаннями, що забезпечить підготовку висококваліфікованих та конкурентноспроможних на ринку праці фахівців [Проблеми якості освіти, 2007: 24].

Соціально-психологічний контекст проблеми якості освіти досліджував М. Слюсаревський, який вважає, що громадська думка всіх суб'єктів освітнього процесу (педагоги, учні, студентська молодь, батьки) є певною особливістю якості та її відображенням [Проблеми якості освіти, 2007: 35].

Досліджуючи якість освіти як ключову категорію нової парадигми освіти, О. Іванова звертає увагу на те, що процес формування особистості учнів, її розвиток і здатність до саморозвитку стає ключовим у контексті висвітленої проблеми. Отже, дослідниця пропонує певні критерії оцінки якості освіти, а саме:

- «засвоєння освітніх програм на рівні мінімальних державних стандартів і вище всіма учнями з урахуванням їхніх навчальних можливостей, схильностей і пізнавальних інтересів;
- розвиток інтелектуально-пізнавальних здібностей школярів за рахунок формування навичок самоосвіти, саморегуляції, самореалізації» [Проблеми якості освіти, 2007: 64].

У свою чергу, дослідники З. Сейдаметова, В. Темненко вважають, що застосування критеріїв якості освіти покладається на важливі сім принципів, такі як: принцип вимірюваності; принцип стандартизації (вимірювання загальнонаціональними стандартними процедурами, які містять загальнонаціональний тестувальний рівень складності тестів, завдань, задач, що використовуються у вимірюваннях); принцип організаційної нейтральності; принцип статистичної нейтральності (оцінюванню підлягають великі одиниці); принцип лонгitudності (важливість полягає у вимірюваннях тимчасових змін для будь-якої вікової групи); принцип вирівнюваності (принцип еквейтинга) (вимірювальні процедури, які відбуваються у будь-яку пору року, мають містити вбудовані механізми статистичної відповідності результатів); принцип індивідуальної конфіденційності (індивідуальні результати вимірювань досягні лише для суб'єктів, які зазнали цих змін, не для публічної відповідності та оцінки) [Проблеми якості освіти, 2007: 72].

Методологічний аспект якості освіти досліджував О. Остапчук, який позиціонував власне обґрунтування проблеми із урахуванням таких ключових позицій, а саме:

- 1) «якість освіти – це перспективне і стратегічне питання, яке вирішується через чітке визнання кінцевого продукту системи освіти;
- 2) якість освіти – це якість людини (її освіченість, компетентність у різних видах діяльності, мотивація до саморозвитку, рівень самоактуалізації), Глибока самореалізація людини – високий рівень суспільства (особливо громадянського);
- 3) якість освіти – це якість освітньої системи, в межах якої організуються процеси навчання і виховання, відбувається розвиток особистості» [Проблеми якості освіти, 2007: 91].

Відповідно до цих позицій О. Остапчук вважає, що ефективність системи освіти має базуватися на інноваційності, яка передбачає відкритий формат системи до нового, здатність до повної взаємодії [Проблеми якості освіти, 2007: 92].

Як зазначає Н. Кропотова, якість освіти як комплексний показник (індикатор) соціокультурного та економічного стану суспільства має ситуативний характер, тобто те, що сьогодні відповідає певним вимогам і є найкращим показником, завтра може бути недовідомим. Учена зауважує, що якість освіти виступає як складний багатоскладовий концепт, тому виникає потреба у структуризації з розподілом на окремі чітко визначені складники [Проблеми якості освіти, 2007: 132].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз наукових розвідок щодо проблеми якості освіти свідчить про актуальність означеної проблеми та складність і неоднозначне трактування, власне, поняття «якість освіти». Аналізуючи різні підходи до тлумачення сутності якості освіти, доходимо висновку, що якість освіти – сукупність певних критеріїв і показників, що визначають рівень організації освітнього процесу та результату відповідно до вимог чинного законодавства та міжнародних стандартів якості.

З огляду на те, що проблема якості освіти не нова, як для України, так і за її межами, вбачаємо в подальшому зосередити увагу на якості дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Андрущенко, В. П. (Ред.). (2021). *Філософія освіти: навчальний посібник*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Богуш, А. (2022). Вимірюємо якість дошкільної освіти: методична спрямованість. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 1 (138), 7-16.
- Бусел, В. Т. (Ред.). (2005). *Великий тлумачний словник української мови*. Київ. Ірпінь: ВТФ «ПЕРУН».
- Гончаренко, С. У. (1997). *Педагогічний словник*. Київ «Либідь».
- Домбровська, Я.М. (Ред.). (2016). *Сучасний психолого-педагогічний словник*. Переяслав-Хмельницький (Київська область).

- Кільова, Г. О. (2012). Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти. *Освіта та педагогічна наука*, № 5 – 6 (154 – 155), 22-26.
- Кремень, В.Г. (Ред.). (2016). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Київ : Педагогічна думка.
- Кремень, В.Г., Ніколаєнко, С. М. (Ред.). (2005). *Вища освіта в Україні*. Київ: Знання.
- Кремень, В. Г. (2005). *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ: Грамота.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ : Юрінком Інтер.
- Козирева, Н. В. (2018). *Словник-довідник для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія»*. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.
- Крутий, К. Л., Фунтікова, О. О. (2010). *Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв*. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД.
- Лукіна, Т.О., Кремень, В.Г. (Ред.). (2021). *Кваліметрія*. Київ : Юрінком Інтер.
- Національна доктрина розвитку освіти. № 347/2002. (2002).
- Про освіту: Закон України. № 2145 – VIII. (2017).
- Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти*. (2007). Київ: СПД Богданова А. М.
- Табачник, Д. В., Кремень, В. Г. (Ред.). (2011). *Національний освітній глосарій: вища освіта*. Київ: ТОВ «Вид. дім «Плеяди».

REFERENCES

- Andrushchenko, V. P. (Ed.) (2021). *Filosofia osvity: navchalnyi posibnyk*. [Philosophy of education: a textbook] [in Ukrainian].
- Bogush, A. (2022). *Vymiruiemo yakist doshkilnoi osvity: metodychna spriamovanist*. [Measuring the quality of preschool education: methodological orientation]. *Naukovyi visnyk Pivdennoукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 1 (138), 7-16 [in Ukrainian].
- Busel, V. T. (Ed.) (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy*. [Big explanatory dictionary of the Ukrainian language] [in Ukrainian].
- Goncharenko, S. U. (1997). *Pedahohichniy slovnyk*. [Pedagogical dictionary] [in Ukrainian].
- Dombrovskaya, Y.M. (Ed.) (2016). *Suchasnyi psykholoho-pedahohichniy slovnyk*. [Modern psychological and pedagogical dictionary] [in Ukrainian].
- Kiliova, G. O. (2012). *Yakist osvity yak kliuchova katehoriia menedzhmentu osvity*. [Quality of education as a key category of education management]. *Osvita ta pedahohichna nauka*. 5 - 6 (154 - 155), 22-26 [in Ukrainian].
- Kremen, V.G. (Ed.) (2016). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektivy rozvytku osvity v Ukraini*. [National report on the state and prospects of education in Ukraine] [in Ukrainian].
- Kremen, V.G., & Nikolayenko, S.M. (Eds.) (2005). *Vyshcha osvita v Ukraini*. [Higher education in Ukraine] [in Ukrainian].
- Kremen, V.G. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty*. [Education and science in Ukraine - innovative aspects. Strategy. Realisation. Results] [in Ukrainian].
- Kremen, V. G. (Ed.) (2008). *Entsyklopediia osvity*. [Encyclopaedia of education] [in Ukrainian].
- Kozyreva, N. V. (2018). *Slovnyk-dovidnyk dlia pidhotovky do praktychnykh zaniat ta samostiinoi roboty z navchalnoi dystsypliny «Filosofii»*. [Dictionary-guide for preparation for practical classes and independent work in the discipline «Philosophy»] [in Ukrainian].
- Krutii, K. L., & Funtikova, O. O. (2010). *Doshkilna osvita: slovnyk-dovidnyk: ponad 1000 terminiv, poniat ta nazv*. [Preschool education: a dictionary-reference: more than 1000 terms, concepts and names] [in Ukrainian].
- Lukina, T.O., Kremen, V.G. (Eds.) (2021). *Kvalimetriia*. [Qualimetry] [in Ukrainian].
- Natsionalna doktryna rozvytku osvity*. [National Doctrine of Education Development]. № 347/2002. (2002) [in Ukrainian].
- Pro osvitu: Zakon Ukrainy*. [On education: Law of Ukraine]. NO. 2145 - VIII. (2017) [in Ukrainian].
- Problemy yakosti osvity: teoretychni i praktychni aspekty*. [Problems of quality of education: theoretical and practical aspects]. (2007) [in Ukrainian].
- Tabachnyk, D. V., Kremen, V. G. (Eds.) (2011). *Natsionalnyi osvitnii hlosarii: vyshcha osvita*. [National Educational Glossary: Higher Education] [in Ukrainian].